

Extract of the National Inventory List of the Republic of Tajikistan for ICH

1. Name of the element:

- Complete name in national language: “Фалак ”
- Complete name in English language: «Falak».

2. Directory number and registration date

The item is registered on the National List of Cultural Heritage under the #B075. The list was first approved on April 10, 2014 at a meeting of the Board of the Ministry of Culture of the Republic of Tajikistan and was published in 2016 and 2018 with amendments.

3. The item belongs to the following section and subsection of the directory

- Performing arts
- Oral tradition
- Knowledge and experience related to nature and space

4. Geographical distribution of the element

The element is widespread in some cities and districts of Khatlon region and Gorno-Badakhshan Autonomous Region. Especially, its very active in Kulob city. The element is also famous in Khorug, Bokhtar cities and Vose, Muminobod, Shamsiddin Shohin, Roshtkala, Rushon, Shughnon and Ishkoshim districts.

5. A. Name of the community, group and individuals related to the element The following community, group and individuals have connections with the element:

1. Family of Odina Hoshim (Hoshimovs: Abdulkhayr (1943), Rahmatullo (1960), Hikmatullo (1971), Firuz (1985), Firdavs (1987);
2. Family of Kavlatmand Kholov: (Kholovs: Said (1954), Nurullo (1956), Sherafgan (1969), Khurshed (1971), Ruzimad (1980), Loik (1987);
3. Family of Gulchehra Sodikova: (Orzuevho: Orzu (1962), Qurbonali (1964), Bozorali (1967), Mahmatali (1970), Muhammadvali (1972), Eraj (1990), Dosti (1994);

4. Family of Isribsho Muallibshoev: (Muallibshoevs:Olucha(1967), Mamadali(1958), Navruzsho(1969), Suraj(1992), Khushruz(1998). Ustod Bobo Alovat: (Alovatovs: Azizbek(1920-2004), Imomnazar(1934-2012), Abdunazar(1964), Bakhtdavlat(1966), Haqnazar(1975), Orzu(1987), Khurram(1990), Navruz(1995), Chorshanbe(1998).

B. Participation of the community, group, and experts of the element in the process of registration and developing the nomination file.

In 2013 group of Intangible Cultural Heritage experts was established at the Research Institute of Culture and Information to collect materials and update the National Register of Intangible Cultural Heritage. The group was headed by Tajik folklorist Dilshod Rahimi. Also researchers from Research Institute of Culture and Information – Qlicheva N., Zubaydov A., Muhammadiev H., Obidpur J. and Kholmurodov Z.; from other institutes Aminov A. (Institute of Language and Literature), Murodov M. (Tajikistan national University) and Kodirov F. (Tajikistan State Institute of Arts named after M.Tursunzoda) were members of the group. The group made several research trips to collect data in Sogd and Khatlon regions, Hisor, Rasht and Kulob, as well as Badakhshan. During those trips the experts met with community members, folk craft representatives, singers, artists, teachers and representatives of governmental institutes and gathered information. In addition members of the group sent materials from four regions (Sogd, Qurhontebba, Kulob and Khorug) to develop the Registry.

In this regard, in 2010 the first “List of intangible cultural heritage elements” was established, which included 48 elements of Tajik folk spiritual culture.

Four years later, in 2014 researchers from the Research Institute of Culture and Information compiled the "National Register of Intangible Cultural Heritage" with 286 samples of traditional culture, which was published a year later. In 2016, the catalog was republished in Tajik and English languages with the addition of new materials, which included 515 elements of the intangible culture of the Tajik people. The next edition of the catalog was published in 2018 with a list of 533 intangible cultural items. Researchers of the institute, craftsmen, cultural figures and representatives of non-governmental organizations took part in the review and improvement of the catalog.

5. Description of the element

Falak is a genre of traditional music, with a style of performance, works of one-part and serial music. It has vocal and composer forms. There are two types of Falak in Tajik music: Kulob Falak and Pamir Falak. Each has its own style of

performance. There are two types of composition in Falak: one is based on a method and the other is expressed freely. These are the types of Kulob Falak: falak dashti (field), falak ravona (directional), falak roghi (used in Rogh), falak parrov, falak qalandari, falak safari (travel), falak gharibi. Of these, falak dashti is without directives. Falak safari, gharibi and dashti are one-sided. Falak roghi, parron and qalandari have one-part and series structures.

There are different types of Pomiri falak, such as falak dashti, beparvofalak, motami falak, falak, falak-munojot, falak-rapo and falak-madhiya. Of these, falak dashti, falak motami, falak-munojot and falak don't have directives and are performed freely. Beparvofalak has a one-sided structure with directives. Falak-madhiya and falak-rapo are types of falak with serial structures.

All types of Falak are performed orally and with coposers. Man and women, old and young perform them. These are the compositions of *falaki kulobi: dumbra/dutor, tablak, ghijak and tutak*. These are the compositions of *pomiri falak: rubobi badakhshoni, daff, balandzikom, ghijak and tutak*.

6. Methods of transmission

Teaching and transmission of the element for the new generation is implemented through different ways to this day.

First, traditional system of “ustod-shogird” (teacher-student), which can be seen during gatherings, for guests and weddings. Falak performers gather during events and sing. Young people and neighbours participate at such events and learn its features.

Second, Falak is officially taught at the universities, institutes, colleges and art schools. Students, who study at the Tajikistan State Conservatorium named after T.Sattorov and music schools learn Falak through special programs.

In addition, all youth and interested persons, who perform at the ensembles, learn all features of this art and become professional teachers.

7. Institute or organization responsible for the development of the Directory

Research Institute of Culture and Information of Ministry of culture of the Republic of Tajikistan is responsible for the development of the Directory.

8. System of access to the Directory:

Tajik and English copies of the directory can be reached at the following link of the Research Institute of Culture and Information website:
<http://pitfi.tj/node/96/>

Иқтибос аз феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон

*Extract of the National Inventory List of the
Republic of Tajikistan for ICH*

1. Номи унсур:

- Номи пурра ба забони миллӣ: “Фалак ”
- Номи пурра ба забони англисӣ: «Falak».

2. Рақами тартибии феҳрист ва санаи бақайдгирӣ.

Унсур дар Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ таҳти рақами No. B075 сабт шудааст. Феҳрист дар ҷаласаи Ҳайати мушовараи Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон нахуст дар санаи 10 апрели соли 2014 тасдиқ шуда, инчунин солҳои 2016 ва 2018 бо такмили иловаҳо ба таърифи расидааст.

3. Мансубияти унсур ба бахш ва зербахши феҳрист

- Санъати иҷроӣ
- Анъанавии шифоӣ
- Донишу таҷрибаҳои марбут ба табиат ва кайҳон.

4. Паҳншавии ҷуғрофӣ унсур

Унсур дар баъзе шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон ва ВМКБ паҳн шудааст. Махсусан, дар шаҳри Кӯлоб он хеле ғаёҷ аст. Инчунин дар шаҳрҳои Хоруғ, Бохтар ва ноҳияҳои Восеъ, Муъминобод, Шамсиддин Шохин, Роштқалъа, Рӯшон, Шугнон, Ишкошим ва ғайра низ роҷ

мебошад.

5. А. Номи чамъият, гурӯҳ ва афроди марбут ба унсур.

Чамъият, гурӯҳ ва афроди бешар алоқаманди унсур инҳо мебошанд:

1. Оилаи Одина Ҳошим (Ҳошимовҳо: Абдулхайр (1943), Раҳматулло (1960), Ҳикматулло (1971), Фируз (1985), Фирдавс (1987);
2. Оилаи Давлатманд Холов: (Холовҳо: Саид (1954), Нурулло (1956), Шерафган (1969), Хуршед (1971), Рuzимад (1980), Лоик (1987);
3. Оилаи Гулчеҳра Содиқова: (Орзуевҳо: Орзу (1962), Қурбоналӣ (1964), Бозоралӣ (1967), Маҳмадалӣ (1970), Муҳаммадвалӣ (1972), Эраҷ (1990), Достӣ (1994);
4. Оилаи Исрибшо Муаллибшоев: (Муаллибшоевҳо: Олуча (1967), Мамадалӣ (1958), Наврузшо (1969), Сураҷ (1992), Хушрӯз (1998).
Устод Бобо Аловат: (Аловатовҳо: Азизбек (1920-2004), Имомназар (1934-2012), Абдуназар (1964), Бахтдавлат (1966), Ҳақназар (1975), Орзу (1987), Хуррам (1990), Навруз (1995), Чоршанбе (1998).

В. Иштироки чамъият, гурӯҳ ва иҷрокунандагони унсур дар раванди феҳристсозӣ ва таҳияи парвандаи номинатсия.

Соли 2013 дар Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот (ПИТФИ) гурӯҳи коршиносони МФҒ барои гирдоварии мавод ва таҷдиди Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ таъсис ёфт. Ба гурӯҳи фолклоршиноси тоҷик Раҳимӣ Д. аз роҳбарӣ мекард. Инчунин ба гурӯҳи муҳаққиқон аз ПИТФИ – Қличева Н., Зубайдов А., Муҳаммадиев Ҳ., Обидпур Ҷ. ва Холмуродов З.; аз муассисаҳои дигар Аминов А. (Институти забон ва адабиёт), Муродов М. (Донишгоҳи миллии Тоҷикистон) ва Қодиров Ф. (Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон ба номи М. Турсунзода) шомил буданд. Гурӯҳи якҷанд сафарҳои хидмати ҷиҳати гирдоварии мавод ба вилояти Суғд, Хатлон, водии Ҳисор, Рашту Кӯлоб ва Бадахшон созмон доданд. Дар ин сафарҳо коршиносон бо намоёнҳои ТҒҲ-и маҳаллӣ, бо ҳунармандони халқӣ, сарояндаҳову мутрибон, санъаткорон, омӯзгорон, намоёнҳои муассисаҳои давлатӣ ва ғайра ҳамсуҳбат шуда, мавод ҷамъ оварданд. Инчунин аз 4 минтақа

(Суғд, Қурғонтеппа, Кӯлоб ва Хоруғ) намояндаҳои гурӯҳ барои такмили феҳрист мавод фиристодаанд.

Дар робита ба ин соли 2010 аввалин “Феҳристи унсурҳои мероси фарҳанги ғайримоддӣ” тартиб дода шуд, ки он 48 унсури фарҳанги маънавии халқӣ тоҷикро дар бар мегирифт.

Пас аз сипарӣ шудани чор сол ходимони илмии Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот соли 2014 «Феҳристи миллии мероси фарҳангии ғайримоддӣ»-ро бо дарчи 286 намунаи фарҳанги суннатӣ тартиб дода, пас аз як сол ба чоп расониданд. Соли 2016 ин феҳрист бо иловаи маводи тоза маротибаи дувум бо забонҳои тоҷикию англисӣ нашр гардид, ки 515 унсури фарҳанги ғайримоддӣ халқӣ тоҷикро фаро гирифта буд. Нашри навбатии феҳрист соли 2018 бо номгӯи 533 адад унсури фарҳанги ғайримоддӣ сурат гирифт. Дар баррасӣ ва такмили феҳристи мазкур ходимони илмии пажӯҳишгоҳ, ҳунармандон, аҳли фарҳангу санъат ва намояндагони созмонҳои ғайридавлатӣ ширкат варзидаанд.

5. Тавсифи унсур.

Фалак жанри мусиқии суннатӣ, дорои сабки иҷрокунандагӣ, асарҳои мусиқии якқисма ва силсилавӣ. Шаклҳои овозӣ ва созиро дорад. Дар мусиқии тоҷик ду шакли Фалак чо дорад: *фалаки кӯлобӣ* ва *фалаки помирӣ*. Ҳар яки он сабки иҷрокунандагии худро дорад. Дар Фалак ду навъи композитсияи асар чо дорад: яке дар асоси қолабзарб (усул) ва дигаре бидуни он, ба таври озодона баён мешавад. Хелҳои *фалаки кӯлобӣ* инҳоянд: *фалаки даштӣ*, *фалаки равона*, *фалаки роғӣ*, *фалаки паррон*, *фалаки қаландарӣ*, *фалаки сафарӣ*, *фалаки ғарибӣ*. Аз онҳо *фалаки даштӣ* бидуни қолабзарб аст. *Фалаки сафарӣ*, *ғарибӣ* ва *даштӣ* якқисма мешаванд. *Фалаки роғӣ*, *паррон* ва *қаландарӣ* дорои соҳти якқисма ва силсилавианд.

Фалаки помирӣ хелҳои *фалаки даштӣ*, *бепарвофалак*, *фалаки мотамӣ*, *фалак*, *фалак-муноҷот*, *фалак-рапо* ва *фалак-мадҳия* дорад. Аз онҳо *фалаки даштӣ*, *фалаки мотамӣ*, *фалак-муноҷот* ва *фалак* қолабзарб надоранд ва ба таври озод иҷро мешаванд. *Бепарвофалак* соҳти якқисма дошта, дорои қолабзарб аст. *Фалак-мадҳия* ва *фалак-рапо* навъҳои *фалаки* силсилавианд.

Ҳамаи намудҳои Фалак овозӣ ва сози мешаванд. Онҳоро марду зан, пиру ҷавон иҷро мекунад. Созҳои мусиқии *фалаки кӯлобӣ* инҳоянд: *думбра/датор*, *таблак*, *ғичак*, *тутак*. Созҳои мусиқии *фалаки*

помирӣ инҳо ба шумор мераванд: рубоби бадахшонӣ, дафф, баландзиком, гичак, тутак.

6. Тарзҳои интиқол

Омӯзиш ва интиқоли унсурҳои барои насли оянда то имрӯз бо роҳҳои гуногун сурат гирифта истодааст.

Якум, услуби анъанавии “устод-шогирд”, ки хангоми нишастҳо, қабули меҳмон, тӯю маросимҳо мушоҳида карда мешаванд. Масалан, дар базмҳо фалакхонон чамъ омада, хунарнамоӣ мекунанд. Ҷавонон аз доираи хешу акрабо ва ҳамсояҳо дар чунин чорабиниҳо ширкат намуда, нозуқиҳои ин жанро аз худ мекунанд.

Дуюм, ба тариқи расмӣ дар донишкадаву донишгоҳҳо, коллеҷҳо ва мактабҳои санъат Фалак дарс дода мешавад. Донишҷӯёне, ки дар Консерваторияи миллии Тоҷикистон ба номи Т. Сатторов ва мактабҳои мусиқӣ таҳсил мекунанд, тибқи барномаҳои махсус, дарси Фалак меомӯзанд.

Инчунин ҷавонон ва хоҳишмандоне, ки дар ансамблҳо фаъолиятдоранд, бевосита нозуқиҳои ин хунарро аз худ карда, то ба устодӣ мерасанд.

7. Муассиса ё созмони масъули тақмили Феҳрист

Муассисаи масъули таҳияву тақмили Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилооти Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

8. Низоми дастрасӣ ба Феҳрист:

Нусхаи тоҷикӣ ва англисии феҳрист дар сомонаи ПИТФИ бо нишонаи зерин дастрас мебошад: <http://pitfi.tj/node/96/>

ВАЗОРАТИ ФАРҲАНГИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот
MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN
Research Institute of Culture and Information

ФЕҲРИСТИ МИЛЛИИ
МЕРОСИ ФАРҲАНГИ ҒАЙРИМОДДӢ

NATIONAL INVENTORY LIST OF INTANGIBLE
CULTURAL HERITAGE

Зери назари Шариф Комилзода
Мураттиб Дилшод Раҳимӣ

Under supervision of Sharif Komilzoda
Editor-in-Chief Dilshod Rahimi

Душанбе: «Аржанг»
2018

ПЕШГУФТОР

Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз кишварҳои мутамаддини ҷаҳон буда, дорои фарҳанги пурғановати моддию ғайримоддӣ мебошад. Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати рушди соҳаҳои илму фарҳанг, маориф, санъат, муассисаҳои давлатию ғайридавлатии кишвар шароити имкониятҳои ҳамҷониба ба вучуд овард, то ки дар муаррифии илму фарҳанг ва адаби миллати тоҷик корҳои беназир сурат бигиранд.

Соли 2003 Конвенсияи ЮНЕСКО оид ба Ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣ қабул шуд ва то ба имрӯз мамлакатҳои зиёде, аз ҷумла Тоҷикистон (с. 2010) шомили он гашта, тибқи дастури ин Конвенсия (Қисми 3, моддаи 12) феҳристҳои миллии кишварҳои худро тартибу таҳия кардаанд. Яке аз талаботи номинатсияҳои ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣ ЮНЕСКО пеш аз ҳама мавҷуд будани феҳристи миллии ва сабт будани унсурҳои матлуби фарҳангӣ дар он мебошад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон нусхаи аввалини “Феҳристи миллии мероси фарҳангии ғайримоддӣ халқи тоҷик” соли 2013 тартиб дода шуд, ки он 48 унсурро дар бар мегирифт. Яке аз шартҳои феҳристсозӣ, мутобиқи Конвенсияи мазкур, дар ин аст, ки феҳрист бояд мунтазам таҷдид шавад. Соли 2014 нусхаи нисбатан васеътари он аз ҷониби фарҳангшиносон, мардумшиносон ва дигар мутахассисони Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот (ПИТФИ) тартиб дода шуд. Он фарогири 286 унсурҳои фарҳангии ғайримоддӣ халқи тоҷик буда, соҳтори феҳристи такмилёфта низ аз феҳристи нахустин фарқ мекард. Пас аз ду сол (2016) “Феҳристи миллии мероси фарҳангии ғайримоддӣ” боз танзиму такмил шуд, ки аз 515 унсурҳои фарҳангии маънавии тоҷик иборат буд.

Инак ду сол сипарӣ гашту нусхаи такмилёфтаи Феҳрист омода шуд. Дар он баъзе тағйиротҳо ба вучуд омаданд, унсурҳои, ки мазмунан як буда, бо ду ном сабт гашта буданд, пас аз таҳқиқот аз Феҳрист хориҷ гаштанд. Инчунин баъзе унсурҳои, ки дигар ғайрӣ нестанд, низ аз Феҳрист берун карда шуданд. Ба ҷойи онҳо унсурҳои тоза ба қайд гирифташуда вориди Феҳристи миллии мероси фарҳангии ғайримоддӣ халқи тоҷик шуданд. Такмил дар асоси маводи инвентаризатсионии ҳангоми экспедитсияҳои мардумшиносӣ ва санъатшиносӣ кормандони ПИТФИ гирдоваришуда сурат гирифтааст. Дар муқамал намудани он мутахассисон аз ПИТФИ, Академияи илмҳо ва муассисаҳои дигари фарҳангӣ ширкат намуда, дар маҷлиси гурӯҳи корӣ, сипас дар ҷаласаи Шӯрои илмӣ Пажӯҳишгоҳи мазкур бо иштироки олимони, аҳли фарҳанг, намоёнҳои касбу ҳунароҳои гуногун баррасӣ гашта, баъзе эроду пешниҳодҳо ба назар гирифта шудаанд.

Феҳристи такмилёфтаи мероси фарҳангии ғайримоддӣ аз бахшҳои зерин иборат мебошад:

Бахши 1. Анъанаи шифохӣ – А000 (29 унсур) .

Бахши 2. Ҳунароҳои иҷроӣ – В000 (103 унсур) .

- Баҳши 3. Чашну маросимҳо – С000 (47 унсур).
Баҳши 4. Расму одатҳо, таҷрибаҳои иҷтимоӣ – D000 (20 унсур).
Баҳши 5. Касбу ҳунарҳо – E000 (105 унсур).
Баҳши 6. Хӯрокҳои миллий – F000 (147 унсур).
Баҳши 7. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона – G000 (82 унсур).

Ҳар як намунаи фарҳанги ғайримоддӣ дар Феҳрист мувофиқи баҳшҳои рақамгузори шудааст, чунончи, шумораи афсона “А001” мебошад. Дар идома номи унсур (бо муродифҳояш) зикр шуда, тавсифи мухтасари унсур оварда мешавад. Баъд аз он соли ба Феҳрист ворид шудани унсур қайд гардидааст. Сипас маҳалли густариш, дар кадом ноҳияву вилоят ва шаҳрҳо маъмул будани унсури матлуб зикр ёфтаанд. Дар сутуни панҷуми Феҳрист вазъи имрӯзаи унсури фарҳангӣ, ки он дар кадом ҳолат қарор дорад: ҷаҳол, нимҷаҳол, дар ҳолати азбайравӣ ва ғайра ишора шудааст. Ниҳоят дар сутуни ҳафтум манобеи ҷоии марбут ба унсур ишора оварда мешавад. Шарҳи мухтасари унсуриҳо, ки дар сутуни сеум дарҷ гардидаанд, дар асоси маълумоти аз экспедитсияҳои мардумшиносӣ ва санъатшиносӣ гирдоваришуда таълиф гаштаанд. Инчунин мураттибон дар шарҳи баъзе унсуриҳо аз асарҳои фолклоршиносӣ этнографӣ ва аз донишномаҳои чун “Энсиклопедияи миллии тоҷик” (ҷ.1, 2, 3), “Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик” (ҷ.1,2), “Энсиклопедияи адабиёт ва санъат” (дар се ҷилд) ва монанди инҳо баҳрабардорӣ кардаанд. Феҳрист дар ҳамин шакл **533** номгӯи намунаҳои фарҳанги ғайримоддиро аз ҳудуди Тоҷикистон дар бар мегирад.

Маводи баҳшҳо аз ҷониби мутахассисони зерин гирдоварӣ ва таҳия шудаанд: баҳши “Анъанаи шифохӣ” – Раҳимӣ Д., “Ҳунарҳои иҷроӣ” – Қличева Н., Зубайдов А. Обидпур Ҷ., “Чашну маросимҳо” – Аминов А., Холмуродов З., “Расму одатҳо, таҷрибаҳои иҷтимоӣ” – Раҳимӣ Д., “Касбу ҳунарҳо” – Холмуродов З., Носирова Л., Муродов М., Раҳимӣ Д., “Хӯрокҳои миллий” – Бердиева Ш., Раҳимӣ Д., Ниёзова М., Каримова Г., Раҳимӣ Д. ва “Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона” – Раҳимӣ Д.

Бояд гуфт, ки ханӯз ҳам унсуриҳои зиёди фарҳанги маънавии халқи тоҷик пурра ва ё ба дараҷаи кофӣ омӯхта нашудаанд. Умедворем, ки дар раванди тақмили таҷдид дар оянда шумораи бештари намунаҳои фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик аз ҷониби муҳаққиқон мавриди омӯзиш қарор гирифта, ба Феҳристи миллий роҳ меёбанд.

Феҳристи тақмилифта барои ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣ дар ҳудуди кишвар, инвентаризатсияи унсуриҳо, таҳқиқоти илмӣ, таҳияи номинатсияҳо ҷиҳати пешниҳод кардан ба рӯйхатҳои ЮНЕСКО, таблиғ ва густариши намунаҳои фарҳангӣ ва ба таҳкими ҳувияти миллии замина мусоидат хоҳад кард.

ФЕХРИСТИ МИЛЛИИ МЕРОСИ ФАРҲАНГИ ҒАЙРИМОДДӢ
Баҳши 1. – Анъанаи шиғоҳӣ (А000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигар	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
А001	АФСОНА, <i>қисса, шӯғ</i>	Жанри ҳамосавии фолклори тоҷик. Як навъ ҳикояҳои насри шиғоҳӣ, ки мазмунҳои рамзию тамсилӣ, сеҳромезӣ ва саргузаштию маишӣ доранд ва бунёди сужети онҳоро ҳодисаҳои бофтаю ҳаёли ва тасвирҳои фантастикию ғайримуқаррарӣ ташкил медиҳанд. Афсона навъҳои тамсилӣ, сеҳромез ва маишӣ-ичтимоӣ дорад.	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Раҳмонӣ Р. Афсона ва жанрҳои дигари насри шиғоҳӣ. – Д., 1999. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
А002	АЛЛА, <i>лалайик</i>	Суруди навозишӣ, ки ҳангоми ҳобонидани тифл аз тарафи модар, модаркалон ва ё ягон шахси наздик ҳонда мешавад. Мазмуни сурудҳои алла аз орзуву омоли модар, тавсиф ва меҳрубонии тифл иборат мебошад.	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Алла, чонам, аллаё / мачмӯаи фолклорӣ / мураттибон Б. Шермухаммадиён, Д.Обидзода. – Д., 1993.
А003	АШӢЛА, <i>тарона</i>	Жанри хурди манзуми фолклори тоҷик. Он аз чор мисраъи кӯтоҳ таркиб ёфта, асосан дар вазни ҳичоӣ эҷод карда мешавад. Мисраъҳои ашӯла назар ба байту рубоӣ хеле кӯтоҳанд. Ашӯла истилоҳи халқист ва гӯяндаи онро “ашӯлачӣ” меноманд. Дар илми фолклоршиносӣ ба ҷойи “ашӯла” истилоҳи “тарона” қорбурд дорад.	2014	Вилояти Суғд	Нимфаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В., Амонов Р. Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик. – Д., 1980.

A004	БАЙТ	Навъи хурди лирикӣ, ду мисраъи манзум, ки аз чихати мазмун ва шакл ба ҳам алоқаманд аст. Баъзан мардум зери мафхуми “байт” умуман, шеър ё сурудро дар назар доранд. Дар байни мардум байтҳои сершуморе мавҷуданд, баъзеи онҳо аз жанрҳои рубоиву дубайтӣ ва ғазалҳо канда шудаанд ва баъзеи дигарашон муस्ताқилона эҷод шудаанд.	2014	Вилоятҳои Суғд ва Хатлон	Фаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқии тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.
A005	БУЛБУЛИК	Булбулик яке аз навъҳои лирикаи мардумии ҳоси сокинони Бадахшон (ба забони ваҳонӣ) мебошад. Он аз се мисраъ иборат буда, баробарвазни мисраъҳо на дар ҳамаи матнҳои рӯя мешавад. Мисраъҳо, асосан, аз шаш ё ҳафт ҳиҷо таркиб меёбанд. Қофиябандиаш ба тарзи А, Б, А аст.	2014	Водии Ваҳони н. Ишқошим	Фаъол	1. Стеблин-Каменский И. М. Фольклор Ваҳана // Фолклор и этнография. – Л., 1970. 2. Пахалина Т.Н. Образцы ваханской народной поэзии // Проблемы восточного стихосложения. – М., 1973.
A006	ГҶРҶУЛӢ, <i>Гӯрӯғлӣ</i>	Эпоси анъанавии халқи тоҷик. Инчунин дигар версияҳои он дар байни мардумони Осиёи Марказӣ, Қазқоз, Шарқи Наздик асрҳои зиёд маъмул ва машҳур мебошад. Нусхаи тоҷикии он дар шакли назм (вазни омехта) мавҷуд буда, бо думбра иҷро мешавад. Дар варианти тоҷикӣ бар хилофи версияҳои туркӣ қаҳрамони асосӣ Аваз аст, на Гӯрӯғлӣ. Мазмуну ғояи эпосро ҳимояи ватан аз ғосибон, дастгирӣ ва ҳимояи синфи меҳнатқаш, ободсозии шаҳру кишвар,	2013	Вилояти Хатлон, водии Рашт	Ниёз ба ҳифзи ғаврий дорад.	1. Гуруғли. Таджикский народный эпос. Предисл. и перевод И. – С. Брагинского. – М., 1987. 2. Рахимов Д. Чанд суҳан оид ба ҳамосаи қаҳрамони “Гӯрӯғлӣ” // Осор: маҷмӯаи илмии ПИТФИ / мураттиб

		муборизаи некӣ ва бадӣ ташкил медиҳад.				Ш. Комилзода. – Д., 2016. – Ҷ. 3. – С.359-425.
Up to the Element						
B074	ДОИРА- НАВОЗӢ, дафнавозӣ	Хунари мардумист, ки тавассути сози зарбии мусиқӣ – доира иҷро мегардад. Доиранавозӣ ҳам мардона ва ҳам занона буда, усули иҷрои онҳо каме аз якдигар фарқ мекунад Доира зарбҳои гуногун дорад, ки мусиқшиносон онҳоро номгузорӣ кардаанд. Масалан, уфар, зарб, чорзарб, чапазарб ва ғайра. Миёни халқ зарбҳои доира бо унвонҳои маҳалӣ, масалан, шартӯзӣ, гиждов-дов, гиждов-гижд, қарасочӣ, дупа-дупа ва ғайр ном мебаранд.	2018	Саросари кишвар	Фаъл	1. Низомов, Х. Созшиносӣ. – Д., 2016. 2. Қароматов, Ф., Нурҷанов, Н. Музыкальное искусство Памира. – М., – Кн.1. – 1978.
B075	ФАЛАК	Фалак жанри мусиқии суннатӣ буда, дорони сабки иҷрокунадагӣ, асарҳои мусиқии яққисма ва силсилавӣ мебошад. Шаклҳои овозӣ ва созиро дорад. Дар мусиқии тоҷик ду шакли Фалак роҷ аст: фалаки кӯлобӣ ва фалаки помирӣ. Дар Фалак ду навъи композитсияи асарҳо дорад: яке дар асоси қолабзарб (усул) ва дигаре бидуни он, ба таври озодона баён мешавад. Хелҳои фалаки кӯлобӣ инҳоянд: фалаки даштӣ, фалаки равона, фалаки роғӣ, фалаки паррон, фалаки қаландарӣ, фалаки сафарӣ, фалаки	2013	Вилояти Хатлон, Бадахшон, Водии Рашт	Фаъл	1. Азизова Ф. Мақом и фалак - как явление профессионального традиционного музыкального творчества таджиков., – Д., 2009. 2. Темурзода Ч. Фалак // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3. – Д., 2004. – С. 261. 3. Фалак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / – Д.,

		ғарибӣ. Аз онҳо фалаки даштӣ бидуни қолабзарб аст. Фалаки помирӣ хелҳои фалаки даштӣ, бепарвофалак, фалаки мотамӣ, фалак, фалак-муноҷот, фалак-рапо ва фалак-мадҳия дорад. Аз онҳо фалаки даштӣ, фалаки мотамӣ, фалак-муноҷот ва фалак қолабзарб надоранд ва ба таври озод иҷро мешаванд. Бепарвофалак сохти якқисма дошта, дорои қолабзарб аст. Фалак-мадҳия ва фалак-рапо навҳои фалаки силсилавианд.				2017. – С. 72-74.
В076	ТУЁНА	Суруди халқии тоҷикӣ буда, оҳангаш шӯҳу муғтанг аст. Онро якҷаҳон ва гурӯҳи ҳофизон иҷро мекунанд. Баъди аз ҷониби саровозхон иҷро гардидани як рубой, гурӯҳи ҳофизон нақароти «Тӯй муборақ шавад, боз муборақ шавад»-ро месароянд. Он асосан, суруди мардона аст, вале баъзан аз ҷониби занон низ иҷро мешавад.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Зеҳниева Ф. Сурудиҳои маросимӣ тӯй тоҷикон. – Д., 1978.
В077	ГУЛУМОЙ	Суруди анъанавии мардуми тоҷик буда, асосан онро ба таври дуэт як марду як зан иҷро мекунанд. Оҳанги форами равон дошта, мазмуни лирикӣ – ишқӣ дорад.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Бадехаҳои халқӣ / мурағатӣ Ф. Муродов. – Д., 1969.

В078	УШТУРБАЧА, Уштур ба чаман, “Уштурбача монд”	Суруди шӯхи рақсии тӯёна аст, ки аз барномаи мавригихонҳо сарчашма мегирад. Дар тӯю маросимҳои хурсандии мардуми тоҷик онро ба шакли драма дароварда иҷро мекунад. Сарбайтхон матни шӯху хандаоварро ба тарзи силсилавии изофашаванда иҷро мекунад ва дар охири ҳар силсила сариовозгирон силсиларо бо хондани: «Уштурбача монд дар баландие, Чашмони уштур ойнабандие...» тақвият медиҳанд.	2014	Водии Ҳисор	Фаъол	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
В079	ШАҲ МУБОРАК	Суруди мардумии тоҷикӣ, ки ба тарзи силсилаӣ иҷро гардида, аз якҷанд қисм иборат аст. Оғозаш оҳанги маҳзун, вале тантанавӣ дорад. Баъди як мисраъро сурудани ғӯянда, дигарон «Шаҳ муборак боде»-ро бо як овоз месароянд. Сипас чун сурудҳои мавригӣ қисмҳои минбаъда нисбати якдигар шӯхтару тезтар мешаванд.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Чумъев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
В080	ШОҲДУХТАР	Суруди қадимаи халқии тоҷикӣ, ки ба тарзи бадеҳа аз ҷониби зану мард бо саволу ҷавоб иҷро мегардад. Оҳанги шӯху рақсӣ дошта, хело хушхолона садо медиҳад.	2014	Вилояти Сӯғд, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқӣ тоҷик. – Д., 1968. – С.350-351.
В081	ЯЛАЛИ БОБО, ЯЛАЛӢ	Суруди қадимаи халқӣ тоҷикӣ буда, оҳанги шӯху муфарраҳ ва унсурҳои мазҳакавӣ дорад. Ғӯянда ба тарзи силсилавии замшаванда номи ашӯро паи ҳам суруда, (масалан арраю барраю покию моқӣ ба дастам) сипас «ялалӣ бобо, ялалӣ» мегӯяд ва дигарон онро қарсақзанон	2014	Водии Ҳисор	Дар ҳолати аз байнравӣ қарор дорад	1. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014.

		такрор мекунанд.				
--	--	------------------	--	--	--	--

MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN
Research Institute of Culture and Information

**NATIONAL INVENTORY LIST OF INTANGIBLE
CULTURAL HERITAGE**

Under supervision of Sharif Komilzoda
Editor-in-Chief Dilshod Rahimi

Dushanbe: «Arzhang»
2018

INTRODUCTION

Republic of Tajikistan is one of the world's society members, which has rich traditional intangible cultural heritage. Independence of the Republic of Tajikistan created suitable conditions and possibilities for governmental and non-governmental scientific, cultural and educational organizations in identification, research and raising visibility of the national intangible cultural heritage. The Government of

Tajikistan in close collaboration with NGOs, research institutions and communities takes active part in carrying out various activities intended for safeguarding of the intangible cultural heritage and contributes to their transmission, documentation, research, awareness rising, and popularization. In May 31, 2012 the project “State Program of Safeguarding Intangible Cultural Heritage in the territory of country for the period of 2013-2020” was signed by the Government of Tajikistan. In the frame of this State Program the National Inventory List of intangible cultural heritage was updated in 2014, 2016 and 2018.

In 2010, Tajikistan ratified the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. According to 12th Article of the Convention, each State Party shall draw up, in a manner geared to its own situation, one or more inventories of the intangible cultural heritage present in its territory. These inventories should be regularly updated.

First inventory list of Tajikistan was compiled in 2013, which consisted of 48 elements of intangible cultural heritage. In 2014, the researchers of the Research Institute of Culture and Information updated the previous list. There was decided that this inventory list should be regularly updated after each 2 years. Thus, in 2016, the National Inventory List of Intangible Cultural Heritage was updated again and it covered 515 ICH elements. In 2018 researchers updated the list again and there were some changes as well as in the structure and contents of the list. In the structure of the list was added a new column showing the year of inscription of the element to the National Inventory List of the Intangible Cultural Heritage. Some elements were removed from the list because they repeated each other with two names, or some of the elements not practiced now. Also new identified and inventoried fresh elements were included to the list.

The updated inventory list contains the following categories of intangible cultural heritage:

- Chapter 1. Oral Tradition – A000 (29 elements).
- Chapter 2. Performance Art – B000 (103 elements).
- Chapter 3. Celebration and Rituals – C000 (47 elements).
- Chapter 4. Customs and Social Practices – D000 (20 elements).
- Chapter 5. Folk Crafts – E000 (105 elements).
- Chapter 6. National Food – F000 (147 elements).
- Chapter 7. Traditional sport and children games – G000 (82 elements).

Each page of the list has seven columns. In the first column is given the ordinal number of the element in its category, for example folktale indicated as “A001.” The second column contains the popular term of the element and its local synonyms as well. In the third column shortly is described the element. Fourth column indicates the inscription year to the National Inventory List, fifth column shows the area of distribution of the element, in the next column indicated contemporary situation of the element and the last column contains information about published sources.

Updated Tajik National Inventory List of Intangible Cultural Heritage consists of 533 elements of ICH. It should be noted that in last 5-6 years researchers of the Research Institute of Culture and Information carried out several fieldworks for inventorying intangible cultural heritage of the country. With this purpose they visited many regions, districts and villages of the country and using gathered materials and inventory data the given National Inventory List was updated.

The chapters of the List were compiled by following researchers: “Oral Tradition” by D. Rahimi, “Performance Art” – N. Klicheva, A. Zubaydov, J. Obidpur, “Celebration and Rituals” – A. Aminov, Z. Kholmurodov, “Customs and Social Practices” – D. Rahimi, “Folk Crafts” – M. Murodov, Z. Kholmurodov, L. Nosirova, D. Rahimi, “National Food” – Sh. Berdieva, M. Niyozova, D. Rahimi, G. Karimova and “Traditional sport and children games” by D. Rahimi.

The list was discussed and proved at the meeting of scholars of the Research Institute of Culture and Information, in which participated representatives of the Academy of Sciences, cultural sphere, folk craftsmen and artists as well. In 29th of October, 2018 under № 4/12 the National Inventory List of Intangible Cultural Heritage was confirmed by Ministry of Culture of the Republic of Tajikistan.

It should be noted that regardless to our efforts still some rural areas were untouched, and still some ICH elements are not inventoried. We hope in the next years, scholars and cultural officers together with community members will identify and register other fresh elements of the intangible cultural heritage.

CHAPTER 1. – ORAL TRADITION (A000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
A001	AFSĀNA <i>avsuna, qissa, shug</i>	Folktale, the epic folklore text. There are mainly three kinds of Tajik folktales: magic or fairy tales, folktales about animals or fables, and novelistic folktales.	2013	All over the country	Partly active	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Раҳмонӣ Р. Афсона ва жанрҳои дигари насри шифохӣ. – Д., 1999. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A002	ALLA, <i>lalayik</i>	Lullaby, cradle songs, which are created by mothers, grandmothers and other family members for babies.	2013	All over the country	Viable	1. Алла, чонам, аллаё / маҷмӯаи фолклорӣ / мураттибон Б. Шермухаммадиён, Д.Обидзода. – Д., 1993.
A003	ASHULA, <i>tarona</i>	A small folk poetry form consisted from 4 lines. Many <i>ashulas</i> are sung with melodies.	2014	Khujand, Konibodom	Partly active	1. Амонов Р. Лирикаи халки тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В., Амонов Р. Эҷодиёти даҳанакии халки тоҷик. – Д., 1980.

A004	BAYT	Two-line small poetry form. Also it has popularity in written literature.	2014	Sughd region, Zarafshan valley, Hisar, Khatlon	Viable	1. Амонов Р. Лирикаи халкии тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.
A005	BULBULIK	Three-line small poetry form. It is performed in the mountainous areas by women.	2014	Vakhan valley	Viable	1. Стеблин-Каменский И. М. Фольклор Вахана // Фольклор и этнография. – Л., 1970. 2. Пахалина Т.Н. Образцы ваханской народной поэзии // Проблемы восточного стихосложения. – М., 1973.
A006	GÜRGHULI, <i>Gurughli</i>	Traditional heroic epic poems. It is consisted of various poems and dedicated to the defense of native-land and heroic actions.	2013	Khatlon region, Rasht valley	Need for urgent safeguarding	1. Гуругли. Таджикский народный эпос. Предисл. и перевод И. – С. Брагинского. – М., 1987. 2. Рахимов Д. Чанд суҳан оид ба ҳамосаи қахрамони “Гӯругули” // Осор: маҷмӯаи илмии ПИТФИ / мураттиб Ш. Комилзода. – Д., 2016. – Ҷ. 3. – С.359-

						425.
Up to the Element						
B074	DOIRANAVOZI, dafzani	Skills of playing in doira (a percussion instrument), which is performed by men and women. There are many styles and rhythms of the playing in doira. .	2018	All over the country	Viable	1. Низомов, Х. Созшиносӣ. – Д., 2016. 2. Кароматов, Ф., Нурджанов, Н. Музыкальное искусство Памира. – М., – Кн.1. – 1978.
B075	FALAK	Musical genre consisting of cycle of folksongs and accompanied with string musical instrument dumbra, tablak and ghizhak. It has vocal and instrumental parts. Falak divides in to two forms: kulabi falak and pamiri falak.	2013	Khatlon region, Badakhshan, Rasht valley	Viable	1. Азизова Ф. Маком и фалак - как явление профессионального традиционного музыкального творчества таджиков., – Д., 2009. 2. Темурзода Ч. Фалак // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3. – Д., 2004. – С. 261. 3. Фалак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 72-74.
B076	TUYONA	Wedding folksong with congratulation meanings. This kind of songs accompanied with joyful	2014	All over the country	Viable	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои маросимӣ тӯи тоҷикон. – Д.,

		melodies for dancing.				1978.
B077	GULUMOY	Lyric folksong which is performed by a man and a woman.	2014	Hisar valley, Khatlon region,	Partly active	1. Бадехаҳои халқӣ / мураттиб Ф. Муродов. – Д., 1969.
B078	USHTURBACHA, Ushturbacha mond dar balandi	Traditional comic folksong accompanied with dance of camel baby which is performed by group of men in weddings and other celebrations.	2014	Hisar valley	Partly active	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
B079	SHAH MUBORAK	Cycle of wedding folksong with congratulation content. This kind of songs accompanied with joyful melodies for dancing.	2014	Khatlon region, Hisar valley	Viable	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Чумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
B080	SHOH-DUKHTAR	Lyric folksong which is performed as a duet by man and a woman in weddings and other celebrations.	2014	All over the country	Partly active	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. – С.350-351.
B081	YALALI BOBO, YALALI	Traditional comic folksong accompanied with joyful melodies for dancing.	2016	Hisar valley	Under danger of disappearance	1. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014.